

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DİN ALGILARININ DİN EĞİTİMİNE YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: SAKARYA ÖRNEĞİ İNCELEMESİ

 Recep MURAT^a

Öz

Bu çalışmanın amacı liselerde öğrenim gören öğrencilerin din algılarının, din eğitime yönelik tutumları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Zira küreselleşen dünyada geleceğe yön verecek olan gençleri tanımak ve anlamak için onların din algıları ile din eğitime yönelik tutumlarının ve aralarındaki ilişkilerin bilinmesi günümüzde daha önemli hale gelmiştir. Eğer gençlerin din algıları ile din eğitime yönelik tutumları doğru bir şekilde tespit edilirse eğitimlerini buna göre düzenlemek daha sağlıklı olacaktır. Çalışmanın kavramsal çerçevesi doküman analizi yöntemiyle oluşturulmuş; saha araştırması için ise nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli tercih edilmiştir. Çalışmada öğrencilerin din algılarını belirlemek için “Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geleneksel ve Kültürel Din Algısı Ölçeği” ile “Modern Din Algısı Ölçeği”; din eğitime yönelik tutumlarını ölçmek için ise “Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekler, 2022-2023 öğretim yılının Mayıs ve Haziran aylarında Sakarya merkez ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı liselerin 9, 10 ve 11.sınıflarında okuyan 489 öğrenciden oluşan örneklem grubuna yüz yüze olacak şekilde uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanması sonucu elde edilen veriler analiz edilerek değerlendirildiğinde öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algıları ile modern din algılarının ortalamalarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ancak ortalama puanlar karşılaştırıldığında öğrencilerin daha çok geleneksel ve kültürel din algısına sahip oldukları görülmektedir. Öğrencilerin din eğitime yönelik tutumlarının ortalamasının da yine orta düzeyde olduğu görülmüştür. Geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında güçlü düzeyde pozitif ($r=,792$) ve manidar ($p<0,05$) bir ilişki bulunurken; modern din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında ise orta düzeyde negatif ($r=-,487$) yani ters ve manidar ($p<0,05$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin din eğitime yönelik

^a Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, recepmurat@hotmail.com

tutumları üzerinde geleneksel ve kültürel din algısının olumlu; modern din algısının ise olumsuz etkisi vardır.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Algı, Din Algısı, Tutum, Dini Tutum.

THE EFFECTS OF HIGH SCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS OF RELIGION ON THEIR ATTITUDES TOWARDS RELIGIOUS EDUCATION: SAKARYA CASE STUDY

Abstract

The aim of this study is to determine the effects of religious perceptions of young people studying in high schools on their attitudes towards religious education. The institution of religion, which is as old as humanity and continues to exist even though its influence changes from time to time, has significant effects on people and society. Approaches to religion and how religion is perceived have gained importance in order to detect the differences in human and social life under the influence of changes and developments. The perception of religion is affected by time, the development of society and changes, creating a different structure specific to each period. In order to know young people and guide them towards the future, it is necessary to determine their religious perceptions and attitudes towards religious education, to determine their effects on each other and to organize their education accordingly.

Learning and teaching religions are considered as important by societies as living them. Therefore, every society has tried to teach their religion from past to present, depending on their own culture and traditions. Today, although there are still some debates about religious education given under the roof of schools, it continues to exist. Religions have the function of influencing and directing people's lives, strengthening relationships between co-religionists, and also have the power to influence attitudes and attitudes towards believers of different religions. In today's globalizing world, people from different religions can live happily together through religious education that centers on respect and tolerance for differences...

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Keywords: Religious Education, Perception, Perception of Religion, Attitude, Religious Attitude.

Giriş

Hayat, belirli yaş aralıklarıyla birbirinden ayrılan dönemlerden meydana gelen bir süreçtir. Bu süreç içerisindeki dönemlere genel olarak

çocukluk, gençlik ve yaşlılık isimleri verilmektedir. (İmamoğlu & Ferşadoğlu, 2016, s. 20). Hayatı farklı yönleriyle tanımamıza yardımcı olan bu dönemlerin kendine has bazı nitelikleri vardır. İnsan ve toplum hayatını anlamak, anlamlandırmak ve yönlendirmek için bu özellikleri bilmek, anlamak ve ona göre tavır geliştirmek önemlidir. Özellikle geleceğin yetişkinleri olan gençleri tanımak, anlamak ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim almalarını sağlamak günümüzde daha önemli hale gelmiştir.

İnsanlık tarihiyle yaşıt olan, etkisi zaman zaman değişse de varlığını her daim sürdüren din kurumu, insan ve toplum üzerinde önemli etkilere sahiptir. Zamanla oluşan gelişmelerin etkisiyle insan ve toplum hayatında meydana gelen farklılaşmaları tespit edebilmek için onların dine yaklaşımları ile dini nasıl algıladıklarını da belirlemek gerekir. Çünkü insanlar hayatlarına etki eden dini, bu algıya göre değerlendirmektedir. Din algısı, zamandan, toplumun gelişiminden, değişimlerden etkilenerek her döneme özel farklı bir yapı oluşturmaktadır. İnsanları tanımak ve geleceğe yön verebilmek için özellikle de gençlerin din algıları ile din eğitime yönelik tutumlarını tespit ederek bunların birbirleri üzerindeki etkilerini belirleyip eğitimlerini buna göre düzenlemek gerekmektedir.

Toplumlar tarafından dinlerin yaşanması kadar öğrenilmesi ve öğretilmesi de önemli görülmüştür. Toplumlar kendilerine has kültür ve geleneklerine bağlı olarak geçmişten günümüze dinlerinin öğretimini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Din eğitiminde de diğer eğitim alanlarında olduğu gibi ulaşılmak istenen hedeflere sağlıklı şekilde varabilmek için öğrencilerin din eğitime yönelik tutumlarının ve üzerindeki etkilerin veriye dayalı olarak belirlenerek incelenmesi gerekmektedir (Zengin, 2013, s. 273).

Dinlerin insanların hayatlarını etkileyerek yönlendirme, dindaşlar arasındaki ilişkileri güçlendirme işlevleri olduğu gibi farklı dinlere inananlara karşı tutum ve tavırları etkileme gücü de vardır. Küreselleşen günümüz dünyasında farklı dinlere mensup insanların birlikte mutlu yaşaması ancak farklılıklara saygıyı ve hoşgörüyü merkeze alan bir din eğitimi anlayışıyla gerçekleştirilebilir. Din eğitimi çalışmalarında insanlara dini bilgileri öğretmek kadar dine karşı olumlu bakış açısı geliştirmek ve ahlaki değerleri özümseyerek davranışlarına yansıtmakta amaçlanır.

A. Kavramsal Çerçeve

1. Gençlik ve Din

İnsan yaşamı, herkesçe kabul edilen ayrımlar yapılamasa da birbirine yakın yaşlardan oluşan bazı dönemlere ayrılmıştır (Koç, 2003, s. 114). İnsan

gelişim dönemlerinden biri olan gençlik dönemi, bilişsel anlamda soyut düşünebilme kapasitesinin etkin hale gelmesiyle diğer alanlarda olduğu gibi inanç yönünden de çocukluk döneminin aksine sorgulama ve farklı arayışlara yönelme gibi özellikleriyle bilinmektedir. Bu dönemde inanç gelişimi genellikle uyanma, şüphe duyma ve netleşme olmak üzere üç farklı süreçten oluşmaktadır. Uyanma süreci, gençlerin tecrübe ettikleri bilişsel ve duygusal değişimlerin etkisiyle bildikleri ile yeni öğrendikleri arasındaki bazı farklılık ve çelişkilerin farkına varmalarıyla; şüphe duyma süreci ise uyanma sürecinin etkisiyle yaşanan şaşkınlık sonucu araştırmaya başlaması, bağımsız olma arzusu, sağlıklı din eğitiminden mahrum olma, merak ettiği sorulara tatmin edici cevaplar bulamama gibi sebeplerle; netleşme süreci ise gençlerin yaptıkları sorgulama, anlama ve anlamlandırmalar sonucunda kafalarındaki soru ve şüphelerin dağılarak inançlarının belirginleşmeye doğru gitmesiyle başlar (Hökelekli, 1998, ss. 270-281; Peker, 2003, ss. 171-172; Yapıcı, 2016, ss. 102-106).

İnsanlar huzurlu ve mutlu olabilmek için aileleriyle, toplumla ve çevreyle uyum içinde yaşamak zorundadır. Bu uyumu sağlayan önemli faktörlerden biri de müspet ilimlerin açıklamakta yetersiz kaldığı fizikötesi alanla ilgili soru ve merakların giderilmesidir. Zira insanların nasıl ki yeme-içme gibi bedensel ihtiyaçları varsa inanmak, sığınmak gibi ruhi ihtiyaçları da vardır ki bunlar sağlıklı şekilde doyurulduğu oranda uyumları da artacaktır. Bu noktada devreye insanların içinde yaşadıkları dünya yaşamına ve sonrasına ait önemli bilgiler vererek yaşamı anlamaya ve anlamlandırmaya önemli katkılar sunan din ve inançlar girmektedir (Bahçekapılı, 2011, s. 8; Gürtaş, 2000, s. 9).

Genç nesillerin kimliklerini bulmada, kişilik ve karakterlerini oluşturmada din ve inançların önemli katkısı vardır (Taş, 2010, s. 49). Küreselleşmenin etkili olduğu günümüzde gençlerin ilgisini çeken ve vakitlerinin çoğunu geçirdikleri oyun, sosyal medya ve filmler; din algılarını dolayısıyla da din eğitime yönelik tutumlarını olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Bu etkilerin ortaya konulup değerlendirilmesi toplumların geleceğini inşa edebilmesi açısından önemlidir. Çünkü toplumların geleceğini genç nesiller oluşturacağından onları tanımak, anlamak ve ihtiyaçlarını belirleyip yol haritası oluşturarak sağlıklı şekilde yetişmelerini sağlamak gerekir. Bu da ancak gençlerin din algıları ve din eğitime yönelik tutumlarını ortaya koyan bilimsel çalışmalar yapmakla sağlanabilir.

2. Din Algısı Kavramı

İnsanları ve kitleleri etkileyerek belli bir yere yönlendirmek için yapılan çalışmaların temelinde algı kavramı yer almaktadır. İlgi çekme, etkileme, takip edilme gibi özelliklerin ön planda olduğu günümüz dünyasında algı kavramı da oldukça önem kazanmıştır. Algı, İnsanların duyularıyla çevrelerinden elde ederek anlamlandırdığı bilişsel bilgiler (Başaran, 2000, s. 76) olarak tanımlandığı gibi her bir bireyin çevresinde somut veya soyut olsun nesnelerle ilgili edindiği duyumsal bilgiler olarak da tanımlanmaktadır (İnceoğlu, 2010, s. 68). Bu tanımlardan hareketle bireylerin çevrelerinden duyular ile edindiği verilere duyum; verilerin bilişsel olarak işlenip anlamlandırılmasına ise algı/algılama denildiğini ifade edebiliriz. Algı/algılama aslında elde edilen duyumun bir çeşit kişiselleştirilmesidir çünkü algılama esnasında gerçekleşen tercih, gruplama ve anlamlandırma süreçleri aslında herkes için aynı olan duyumları bireye özgü bilişsel güce dönüştürür. Dolayısıyla düşünmenin temelini de bu algılar oluşturur (Başaran, 2000, s. 76; Şimşek vd., 2019, s. 115; Tutar, 2018, s. 199). Din algısı ise bireylerin din ile ilgili yaşantı, etkinlik, ritüel gibi her türlü olup bitenin zihinlerindeki yorumlama ve anlamlandırma süreci olarak bilinmektedir. Bireylerin dini tutum ve davranışları onları algılama biçimlerinden doğrudan etkilendiği için din algılarının da mutlaka doğru ve sağlıklı bir temele dayanması önemlidir.

Algının fiziksel özelliği açısından insanlar arasında farklılık bulunmamaktadır. Çünkü bireyler bir engelleri olmadığı sürece çevrelerindeki aynı şeyleri görür, duyar, tadar, koklar yani kısaca tüm bireyler için duyumlar aynıdır değişmez (İnceoğlu, 2010, s. 69). Ancak bireyler için aynı olan bu duyumların bilişsel olarak işlenmesi, yorumlanıp anlamlandırılması yani kişiselleştirilmesi her birey için farklıdır. Zira bireylerin çevresinden elde ettikleri duyumlar aynı olsa da o duyumlarla ilgili geçmiş yaşantıları, bilgileri, duyguları vb. farklı olacağından onları yorumlayıp anlamlandırmaları da birbirinden farklı olacaktır. Dolayısıyla burada algıların doğru ve sağlıklı olabilmesi için bireylerin duyumlar hakkında gerçek, doğru ve sağlıklı bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü bireylerin tüm algıları bu bilgilere göre oluşacaktır. Günümüzde algı kavramını popüler hale getiren en önemli özelliği de toplumsal yönünün dış etkilere açık ve kolaylıkla yönlendirilebilir olmasıdır. O nedenle gençlerin din konusunda yanlış algılara kapılmasını önleyecek şekilde gerçek ve doyurucu bilgiler edinmesi de oldukça önemlidir.

Din algıları, birey ve toplumların inançları nasıl gördükleri,

yorumladıkları ve değerlendirdikleri hakkında önemli ipuçları sunar. Dolayısıyla özellikle geleceğin büyükleri olan genç nesilleri tanımak, anlamak ve doğru şekilde yönlendirip geleceğe güvenle hazırlamak için din algılarını belirleyip din eğitime yönelik tutumları üzerindeki etkilerini ortaya koymak gerekmektedir.

İnsanların dini algılama biçimleri, klasik anlayış olan geleneksel/kültürel diğeri ise yenilikçi anlayış olan modern bakış açısı olmak üzere temelde iki alanda yoğunlaşmaktadır. Geleneksel/kültürel din algısında, dini inançlar hayatın her alanında görünür ve etkindir. Günlük yaşam dini bir perspektifle şekillenir. İnsanların kılık kıyafetinden, alışverişlerine; eğlencelerinden inançlarına; kültür ve sanattan, spora kadar her alanda yaşam din eksenli yaşanır (Sarıbay, 1994, s. 189). Geleneksel ve kültürel anlayışın hâkim olduğu toplumlarda insanlar dini, ahlâkın kaynağı ve gerçek mutluluğun, kurtuluşun tek adresi olarak görürler. Dolayısıyla bu toplumlarda kendilerini temsil eden devlet yönetiminin de işlerinde dini referans alması beklenir (Yapıcı & Özbolat, 2018, ss. 25-52). Modernleşmenin etkisiyle din insan ve toplum yaşamında, devlet yönetiminde eskiye göre görünürlüğü ve etkinliği giderek azalsa da asla tamamen yok olmamıştır. Günümüzde insanlar manevi ihtiyaçlarını gidermek için dinlerini geleneksel ve kültürel bir bakışla yeniden ele alırken bir kısmı da diğer din veya inançlara yönelmiştir (Köse, 2015, ss. 6-7; Yapıcı, 2020, s. 18). Bu gerçekler dinin hala insanlar nezdinde geleneksel ve kültürel bakış açısıyla değerlendirildiğini, varlığını ve etkisini farklı düzeylerde de olsa devam ettirdiğini göstermesi açısından önemlidir.

Modern din algısı ise geleneksel/kültürel anlayışın tersine dinin insan ve toplum yaşamında daha az etkin ve görünür olması, devlet yönetiminin de işlerini dini referans almadan yürütmesi söz konusudur. Bu noktadan hareketle aslında geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısını birbirinin tam tersi dini algılar olarak ifade etmek yanlış olmaz. Modernleşme sonucu inanç bakımından da önemli dönüşümler olmuştur. Bilim ve teknik alanındaki hızlı gelişmeler insan zihnindeki geleneksel ve kültürel din, evren ve dünya algısını sarsmış, bunları sorgulamaya yeniden anlamlandırmaya sebep olmuştur (Gökberk, 2012, ss. 222-223). Bu anlayışla din daha çok kişisel yaşanan bir olgu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm toplumun giderek dinsiz bir yapıya büründüğünün değil daha çok dinin toplumsal dini anlayışlar yerine bireysel dini anlayışların ön plana çıkmasının bir göstergesidir. Modern din algısında din, geleneksel/kültürel din algısının aksine yeniden yorumlanabilmektedir (Köse, 2015, s. 9; Yapıcı, 2020, s. 28). Yine geleneksel/kültürel din algısındaki kadar olmasa da devlet

yönetimi toplumsal sorunların çözümü gibi durumlarda gerektiğinde dinden faydalanma yoluna gidebilmektedir. Modern din algısına sahip insanlar inandığı dinin ritüellerini yapma, mabetlere sıklıkla gitme, günlük yaşamını dini hassasiyetlere göre yaşama gibi konulara geleneksel/kültürel din algısına sahip insanlara göre daha az dikkat etse de aşkın varlıkla olan ilişkisini tamamen kopartmamış din ile ilişkisini daha çok özel yaşamında manevi eksenli bir çerçevede devam ettirmektedir (Köse, 2015, s. 16).

Eğitiminin, ailesinin ve yetiştiği çevrenin insanların din algıları üzerinde ciddi etkileri vardır. Yapılan araştırmalar da dini hassasiyetlere sahip bir ailede, çevrede yetişen ve eğitim alanların olumlu şekilde yüksek bir din algısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Ceylan, 2010; Bk. Hökelekli, 1986; Kılavuz, 1993; Özkarpuzcu, 2019; Yaman, 2008).

3. Tutum ve Eğitim İlişkisi

İnsanların çevrelerinde var olan eşya ve durumlarla ilgili kendilerine has olumlu ya da olumsuz düşünceleri vardır. Bu düşüncelerin temelinde ise insanların o zamana kadar edindikleri tutumları vardır. İnsanların davranışları büyük oranda bu tutumlara göre şekillenir. Davranışların arka planında yer aldığı ve onlara yön verdiği için tutum kavramı birçok disiplin için önemli bir kavram haline geldiğinden farklı tanımlar yapılmıştır (İnceoğlu, 2010, ss. 5-6; Özkalp, 2004, s. 281). Bunlardan birine göre kişinin herhangi bir eşya veya duruma yönelik düşünce, duygu ve tavırlarını örgütleyen bir eğilim (Peker, 2003, s. 146) olarak ifade edilen tutum kavramı başka bir tanıma göre ise kişinin inançları ve değerleri öncülüğünde hayatı tanıma, anlama ve anlamlandırma süreçleri olarak belirtilmektedir (Şimşek vd., 2019, s. 79). Tanımlardan hareketle tutumun genel olarak kişinin çevresindeki eşya, olay veya durumla ilgili bir tepki eğilimi olduğu söylenebilir. Eğer kişinin bu tepki eğilimleri dini konulara ait ise bu durum dini tutum kavramı ile ifade edilmektedir. Dolayısıyla dini tutum kavramı kişinin bir inanç veya dinle alakalı olumlu/olumsuz duygu, fikir ve tavırlara sahip olup olmadığını belirtir (Peker, 2003, s. 147).

Tutumla ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde tutumların aslında kendi başlarına bir davranış olmadıkları ancak davranışlara kaynaklık eden; o davranışların ne zaman, nasıl ve ne yönde gerçekleşeceğini belirleyen önemli bir unsur olduğu görülmektedir (Başaran, 2000, s. 236).

Öğrencilerin gördükleri/görecekleleri eğitime yönelik sahip oldukları tutumlar, eğitimlerini doğrudan etkileyeceğinden tutum ile eğitim ilişkisi oldukça önemlidir. Tutumların kaynağını arzu, duygu, bilgi gibi etkenler oluşturduğundan; doğru yönlendirme, isteklendirme, sağlıklı bilgilendirme

ile olumsuz tutumların olumluya dönüştürülmesi mümkündür (İnceoğlu, 2010, s. 19; Şimşek vd., 2019, s. 82) ve bu verimli bir eğitim için gereklidir.

Geleceğin büyükleri olan genç nesilleri ihtiyaçları doğrultusunda bir din eğitimiyle buluşturabilmek, din algıları ve din eğitime yönelik tutumlarının belirlenip bunların dikkate alındığı gerekli düzeltme ve düzenlemelerin yapıldığı planlı ve programlı bir din eğitimiyle mümkündür (Kılavuz & Yılmaz, 2009, ss. 133-134; Pakdemirli, 2016, s. 48; Yiğit, 2019, s. 128). Çünkü öğrenciler aldıkları/alacakları eğitime dair olumlu bir tutuma sahipse o eğitimi almaya hevesli olacaktır aksi halde olumsuz bir tutuma sahipse o eğitimi almaya isteksiz olacakları gibi bu eğitime karşı da çıkacaklardır (Peker, 2003, s. 146). Öğrencilerin tutumlarının aldıkları/alacakları din eğitime karşı olumsuz bir etken olmasının önüne geçmenin yolu din eğitime yönelik tutumlarının belirlenerek buna sebep olan etkilerin ortadan kaldırıldığı doğru ve etkili bir din eğitimi tasarlamaktır.

4. Din Eğitimi ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) Dersleri

Toplumun neredeyse tamamı belli bir süre planlı, programlı şekilde belirli hedefler için okullarda eğitilmektedir. Yıllardır tartışmalara konu olsa da okul eğitiminin önemli parçalarından biri de din eğitimidir. Geçmişten günümüze tarihi süreç içerisinde dini inanç perspektifiyle oluşan eğitim anlayışından modern okul sisteminde diğer dersler gibi ayrı bir ders olarak öğretime konu olan din anlayışına doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle dini inançlar yönünden farklılıklar barındıran toplumlarda kişilerin kendi inançlarını tanıması aynı zamanda diğer inanç ve dinleri öğrenerek bir arada huzur içinde yaşamalarına katkı sunması açısından din eğitimi önem kazanmaktadır (Osce, 2007, s. 19; Zengin, 2017, s. 19).

Okullarda verilen din eğitimi her ne kadar içerik, kazanımlar ve hedefler bakımından eğitimin diğer disiplinlerinden farklı olsa da temel ilkeler bakımından aynıdır. O nedenle din eğitimi tanımı genellikle eğitimin genel tanımı dikkate alınarak yapılmaktadır. Din eğitimi, kişinin yaşantı yoluyla dini konulardaki davranışlarında değişiklik oluşturma süreci olarak tanımlanmaktadır (Tosun, 2005, s. 23). Bu genel tanımdan hareketle özel bir sınırlandırma yapılmadığı sürece ister okul içinde ister okul haricinde olsun hangi yaş seviyesinde olursa olsun tüm din eğitimi çalışmaları kastedilmektedir. Ancak bu çalışmada din eğitimi kavramıyla okul içinde uygulanmakta olan din eğitimi olgusu ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi kastedilmektedir.

Okuldaki din eğitimi çalışmalarından istenen verimin elde edilmesi eğitim programı, ders materyali, öğretmen, ders içeriğinin öğrenciye uygun olması, dersin sunumu gibi şartlara bağlıdır. Öğrencilerin, toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına, insanlığın ortak sorunlarına temas etmeyen bir din eğitiminden verim alınamayacağı açıktır (Bilgin, 2001, ss. 45-47).

Okul sistemi içinde pedagojik anlayışla hazırlanan ve özel olarak yetiştirilmiş öğretmenler tarafından okutulan zorunlu DKAB dersleri Türkiye'nin din eğitimi tecrübesini yansıtmaması bakımından önemlidir. Eğitim sisteminin önemli bir parçası olan DKAB dersine yönelik öğrencilerin tutumlarının bilinmesi dersin belirlenen hedeflere ulaşmasını sağlamak için önemlidir. Derse yönelik tutumlar üzerinde ders materyalleri, içerik ve konular, yöntem ve teknikler ile öğretmenler gibi birçok unsur etkilidir. Tüm bu unsurların öğrencilerin DKAB dersine karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlamasıyla öğrenciler dersi sevmekte, ilgi duymakta ve dersle ilgili etkinliklere katılmakta istekli davranmaktadır (Kaya, 2001, ss. 45-46).

Alanyazında lise öğrencilerinin din algılarını ve din eğitime yönelik tutumlarını aynı anda inceleyerek aralarındaki ilişkiyi ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bu iki boyutu ayrı ayrı araştıran bazı çalışmalar olduğu görülmüştür. Din algısı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında genellikle üniversite gençliğine yönelik olduğu ve İslam dini özelinde gençlerin dindarlıklarını ölçen çalışmalar olduğu (Atalay, 2005; Ceylan, 2010; Coştu, 2014; Karacoşkun, 1994; Kaymakcan, 2021a; Özkarpuzcu, 2019; Bk. Taplamacioğlu, 1962; Yaman, 2008); din eğitime yönelik yapılan çalışmaların da genellikle DKAB dersi ve öğretmenlerine yönelik yapılan çalışmalar (Arıcı, 2008; Kaya, 2001; Bk. Öcal, 1986; Pakdemirli, 2016; Parlak, 2019; Zengin, 2013) olduğundan bu çalışmadan farklılaşmaktadır.

Bu çalışma lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerin din algılarının din eğitimi üzerindeki etkisini incelemeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda çalışmada aşağıda belirtilen durumlar problem olarak belirlenmiştir:

1. Lise öğrencilerinin din algıları ve din eğitime yönelik tutumları hangi düzeydedir?
2. Lise öğrencilerinin cinsiyet durumuna göre din algıları ve din eğitime yönelik tutumları arasında manidar bir fark var mıdır?
3. Lise öğrencilerinin okudukları lise türüne göre din algıları ve din eğitime yönelik tutumları arasında manidar bir fark var mıdır?
4. Lise öğrencilerinin okul haricinde din eğitimi alma durumuna göre

din algıları ve din eğitime yönelik tutumları arasında manidar bir fark var mıdır?

5. Din algıları ile din eğitime yönelik tutum arasındaki ilişki nasıldır?

6. Din algıları ile din eğitime yönelik tutum birbirini yordamakta mıdır?

Araştırmanın temel hipotezi lise öğrencilerinin cinsiyet, lise türü ve okul haricinde din eğitimi alma durumunun din algıları ve din eğitime yönelik tutumları üzerinde önemli etkilere sahip olduğudur.

Lise öğrencilerinin din algıları ve din eğitime yönelik tutumlarına etki eden olguların ortaya konulması bu araştırmanın en temel amacıdır. Buradan hareketle araştırmanın alt hipotezleri şu şekilde ifade edilebilir:

1. Lise öğrencilerinin cinsiyet değişkenine bağlı olarak din algıları ve din eğitime yönelik tutumları arasında farklılıklar vardır.

2. Lise öğrencilerinin lise türü değişkenine bağlı olarak din algıları ve din eğitime yönelik tutumları arasında farklılıklar vardır.

3. Lise öğrencilerinin okul haricinde din eğitimi alma durumu değişkenine bağlı olarak din algıları ve din eğitime yönelik tutumları arasında farklılıklar vardır.

4. Lise öğrencilerinin geleneksel ve kültürel din algısına sahip olanların din eğitime yönelik tutumları da yüksektir.

5. Lise öğrencilerinin modern din algısına sahip olanların din eğitime yönelik tutumları düşüktür.

6. Lise öğrencilerinin geleneksel ve kültürel din algısına sahip olanların modern din algıları düşüktür.

7. Geleneksel ve kültürel din algısının, din eğitime yönelik tutuma olumlu etkisi vardır

8. Modern din algısının, din eğitime yönelik tutuma olumsuz etkisi vardır.

B. Yöntem

1. Araştırma Modeli

Lise öğrencilerinin din algısının din eğitime yönelik tutumları üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışmanın kavramsal çerçevesi, ilgili literatür incelenerek kitap, tez, makale, rapor gibi yazılı ya da görsel belgelerin taranmasıyla gerçekleştirilen doküman analizi yöntemiyle oluşturulmuştur (Yıldırım, 2017, s. 141). Çalışmanın saha araştırması için ise bir olay ya da olguyu kendi özel koşullarında olduğu gibi değiştirme ve

herhangi bir etkileme yapmadan ortaya çıkarmayı hedefleyen betimsel tarama modeli tercih edilmiştir. Betimsel tarama, fazla sayıda ögeden meydana gelen bir evrende çalışma yaparken mümkünse evrenin tamamında değilse o evreni en iyi yansıtacak şekilde bir örneklem üzerinde yapılan çalışmadır (Büyüköztürk, Çakmak, vd., 2020, ss. 25-26; Erkuş, 2021, ss. 90-91; Karasar, 2012, s. 109).

Bu araştırma için Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 01.02.2023 tarih ve 54 sayılı karar ile izin alınmıştır.

2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni, 2022-2023 öğretim yılında Sakarya merkez ve ilçelerinde MEB'e bağlı devlet okullarında okuyan 9, 10 ve 11.sınıf öğrencileridir. Örneklem, tabakalı ve maksimum çeşitlilik örneklemeleri kullanılarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Tabakalı örnekleme ayrı türlerden meydana gelen bir temel yapının aynı türden alt yapılara bölünerek buralardan rasgele ve istenilen sayıda örneğin alındığı bir tekniktir (Yıldırım, 2017, ss. 76-77). Bu tekniğin kullanılmasının gerekçesi basit rastgele seçme tekniğine göre okul, sınıf, cinsiyet, sosyo-kültürel yapı gibi örneklem dağılımını olumsuz etkileyebilecek etmenlerin dengesiz dağılım durumunu oldukça düşürmesidir (Kılıç, 2013, ss. 44-46). Örneklem için kullanılan diğer bir teknik olan maksimum çeşitlilik örnekleme tekniğindeki amaç ise evreni en üst seviyede temsil edebilecek çeşitlilikte bir örneklem oluşturabilmektir (Yıldırım, 2017, s. 96).

Evreni en üst seviyede temsil edecek bir örnek oluşturabilmek için olabildiğince değişik okul türlerinden, ayrı sınıf düzeylerinden ve farklı bölgelerdeki okullardan öğrenci seçimine dikkat edilmiştir. Çalışmanın örneklemini her sınıf seviyesinden seçilen toplamda 489 öğrenciden oluşmaktadır.

Yüz yüze veri toplama süreci sonunda analizlerin yapıldığı çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Özellikleri

		Çalışma Grubu	
		N	%
Cinsiyet	Kız	311	63,6
	Erkek	178	36,4
	Toplam	489	100

Sınıf	9.sınıf	183	37,4
	10.sınıf	124	25,4
	11.sınıf	182	37,2
	Toplam	489	100
Lise Türü	Anadolu Lisesi	129	26,4
	Sosyal Bilimler Lisesi	59	12,1
	Fen Lisesi	65	13,3
	Mesleki ve Teknik A. Lisesi	121	24,7
	Anadolu İHL	115	23,5
	Toplam	489	100
Okul Haricinde Din Eğitimi Alma Durumu	Evet	418	85,5
	Hayır	64	13,1
	Cevap Vermeyen	7	1,4
	Toplam	489	100

3. Veri Toplama Araçları

Lise öğrencilerinin din algısının, din eğitime yönelik tutumları üzerindeki etkisinin araştırıldığı bu çalışmada öğrencilerin din algılarını tespit etmek için “Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geleneksel ve Kültürel Din Algısı Ölçeği” (Murat & Zengin, 2023b) ile “Modern Din Algısı Ölçeği” (Murat & Zengin, 2024); din eğitime yönelik tutumlarını ölçmek için ise “Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği” (Murat & Zengin, 2023a) kullanılmıştır.

Veri toplama araçlarının soru kağıtları iki bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde kişisel bilgilerle alakalı 12 soru yer almaktadır. Bu bölümde katılımcıdan istenen; cinsiyet, okul ve lise türü, okul haricinde din eğitimi alma durumu gibi bilgilerdir. İkinci bölüm ise öğrencilerin din algılarını ve din eğitime yönelik tutumlarını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Din algısını belirlemek için kullanılan “Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geleneksel ve Kültürel Din Algısı Ölçeği” 16 madde olup ölçekte “Kaynak ve Belirleyicilik (Geleneksel) Boyutu, Rehberlik ve Eğitim Boyutu ve Kültürel Boyut” adında üç boyut yer almaktadır. Beşli likert şeklindeki ölçekten alınabilecek puan en yüksek 80 iken en düşük 16’dır. Ölçekten alınan puanın artması öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısının da aynı oranda

artması anlamı taşımaktadır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans %58,13 iken “Kaynak ve Belirleyicilik (Geleneksel) Boyutu” için %40,15; “Rehberlik ve Eğitim Boyutu” için %6,09 ve “Kültürel Boyutu” için ise %5,19’dur. Ölçeğin genel Cronbach alfa değeri ise ,931; “Kaynak ve Belirleyicilik (Geleneksel) Boyutu” için ,922; “Rehberlik ve Eğitim Boyutu” için ,725; “Kültürel Boyut” için ise ,721 olarak bulunmuştur (Murat & Zengin, 2023b, s. 409).

Din algısını belirlemek için kullanılan diğer ölçek ise “Modern Din Algısı Ölçeği”dir. 13 maddeden oluşan ölçekte “Eklektik-Senkretik/Spiritüalist Boyut, Dini Otoriteye Karşıtlık/Özerk Boyut ve Rasyonalist/Pozitivist Boyut” adında üç boyut yer almaktadır. Beşli likert şeklindeki ölçekten alınabilecek puan en yüksek 65 iken en düşük 13’tür. Ölçekten elde edilen puanın artması öğrencilerin modern din algısının da o oranda artması anlamını taşımaktadır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans %50,30 iken “Eklektik-Senkretik/Spiritüalist Boyutu” için %32,86; Dini Otoriteye Karşıtlık/Özerk Boyut için %9,85 ve “Rasyonalist/Pozitivist Boyut” için ise %7,58’tir. Ölçeğin genel Cronbach alfa değeri ise ,875; “Eklektik-Senkretik/Spiritüalist Boyutu” için ,785; “Dini Otoriteye Karşıtlık/Özerk Boyut” için ,748; “Rasyonalist/Pozitivist Boyut” için ise ,738 olarak bulunmuştur (Murat & Zengin, 2024, s. 185).

Din eğitime yönelik tutumu belirlemek için kullanılan “Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği” 25 madde olup ölçekte “Din Eğitime Yönelik Tutum Boyutu, DKAB Dersine Yönelik Tutum Boyutu ve DKAB Öğretmenine Yönelik Tutum Boyutu” adını taşıyan üç boyut yer almaktadır. Beşli likert şeklindeki ölçekten alınabilecek puan en yüksek 125 iken en düşük 25’tir. Ölçekten alınan puan artması öğrencilerin din eğitime yönelik tutumlarının da olumlu anlamda artması anlamını taşımaktadır. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans %57,35 iken “Din Eğitime Yönelik Tutum Boyutu” için %38,94; “DKAB Yönelik Tutum Boyutu” %11,37 ve “DKAB Öğretmenine Yönelik Tutum Boyutu” için ise %7,03’tür. Ölçeğin genel Cronbach alfa değeri ise ,963; “Din Eğitime Yönelik Tutum Boyutu” için ,932; “DKAB Yönelik Tutum Boyutu” için ,895; “DKAB Öğretmenine Yönelik Tutum Boyutu” için ise ,805 olarak bulunmuştur (Murat & Zengin, 2023a, s. 54).

4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri 2022-2023 öğretim yılının Mayıs ve Haziran aylarında Sakarya merkez ve ilçelerinde MEB’e bağlı devlet okullarında okuyan 9, 10 ve 11.sınıf öğrencilerinden bizzat okullara gidilerek

toplanmıştır.

Çalışmanın veri analizi için sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan SPSS 22 istatistik programı tercih edilmiştir. Bu tür çalışmalarda analizlere geçmeden önce hangi tekniklerin kullanılacağına karar vermek için veri setinin normal dağılıp dağılmadığına bakılır. Veri setinin normal dağılım gösterdiğini kabul edebilmek için çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerlerinin -1 ve +1 arasında olması gerekir (Büyüköztürk, 2020, s. 40; Büyüköztürk, Çokluk, vd., 2020, s. 45; Çokluk vd., 2021, s. 16). Yapılan analizde ölçek ve alt boyutlarının çarpıklık ve basıklık değerleri -1 ve +1 arasında olduğundan veri setinin normal dağıldığı kabul edilmiştir

Verilerin çözümlenmesinde yüzdelik, frekans dağılımları ile değişkenler arasında çapraz tablolar kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için bağımsız iki grup arasındaki farkın tespiti için bağımsız t-test; ikiden daha fazla bağımsız grup için ise Anova (tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. Anova analizi sonucunda çıkan farkın nereden kaynaklandığını belirlemek için Post-Hoc (Çoklu Karşılaştırma Testleri) testlerinden grup varyanslarının eşit olduğu durumlarda en az önemli farkları bile bulabilen ve çoklu karşılaştırmalarda sıklıkla kullanılan LSD (Fisher's Least Significant Differences) testi; grup varyanslarının eşit olmadığı durumlarda ise çoklu karşılaştırma testlerinden Dunnett's C tercih edilmiştir (Bursal, 2023, s. 94; Büyüköztürk, 2020, s. 49; Can, 2020, s. 154; Taşpınar, 2017, ss. 86-87).

Din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında bir ilişkinin hangi yönde ve düzeyde olduğunu belirlemek için ortaöğretim öğrencileri için geleneksel ve kültürel din algısı, modern din algısı ve okulda din eğitime yönelik tutum ölçekleri arasında çoklu korelasyon analizi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2020, ss. 31-32; Seçer, 2015, s. 47). Korelasyon analizi sonucuna göre öğrencilerin din algıları ve din eğitime yönelik tutumları arasında bulunan ilişkilerin birbirlerini hangi düzeyde etkilediğini tahmin edebilmek amacıyla çoklu regresyon analizleri yapılmıştır (Büyüköztürk, 2020, ss. 100-101; Seçer, 2015, s. 142).

Çalışmada kullanılan ölçeklerin madde sayılarının dolayısıyla da toplam puanlarının birbirinden farklı olması analizlerin yorumlanmasını ve karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Değerlendirmeleri kolaylaştırmak için ölçeklerin ortalama puanları alınmıştır. Ölçek puan değerleri en düşük 1 ve en yüksek 5 olacak şekilde puan sınırlarıyla birlikte yeniden düzenlenmiş ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ölçeklerin Madde Değerleri ve Sınırları

Seçenekler	Değerler	Puan Sınırları
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1,00-1,80
Katılmıyorum	2	1,81-2,60
Kararsızım	3	2,61-3,40
Katılıyorum	4	3,41-4,20
Kesinlikle Katılıyorum	5	4,21-5,00

C. Bulgular ve Tartışma

1. Din Algısı ile Din Eğitime Yönelik Tutum Arasındaki İlişki

Çalışmada kullanılan “Ortaöğretim Öğrencileri için Geleneksel ve Kültürel Din Algısı, Modern Din Algısı ve Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçekleri”ne ilişkin kişi sayısı, ortalama ve standart sapmalara ait bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ölçeklerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Ölçekler ve Alt Boyutları	Sayı	X	SS
Kaynak ve Belirleyicilik (Geleneksel) Boyutu	489	3,31	,88
Rehberlik ve Eğitim Boyutu	489	3,31	,87
Kültürel Boyut	489	3,65	,89
Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geleneksel ve Kültürel Din Algısı Ölçeği	489	3,38	,78
Eklektik-Senkretik/Spiritüalist Boyut	489	2,56	,84
Dini Otoriteye Karşıtlık/Özerk Boyut	489	3,73	,85
Rasyonalist/Pozitivist Boyut	489	2,81	,88
Modern Din Algısı Ölçeği	489	2,91	,69
Din Eğitime Yönelik Tutum Boyutu	489	3,45	,93
DKAB Dersine Yönelik Tutum Boyutu	489	2,59	,98
DKAB Öğretmenine Yönelik Tutum Boyutu	489	3,30	1,13
Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği	489	3,08	,83

Ölçeklerden elde edilen veriler incelendiğinde öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısına orta düzeyde sahip oldukları

anlaşılmaktadır. Ortalama puanlar dikkate alındığında ise öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısını daha çok benimsedikleri ifade edilebilir. Alt boyutlar incelendiğinde ise öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısında kültürel boyuta; modern din algısında ise dini otoriteye karşıtlık/özerk boyutuna yüksek düzeyde katılım gösterdikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin din eğitime yönelik tutumlarının ise yine orta düzeyde olduğu alt boyutlarda ise din eğitime yönelik tutum boyutunu daha çok benimsedikleri görülürken, DKAB dersine yönelik tutum boyutuna ise en düşük puanı verdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerin Cinsiyetleri ile Ölçeklerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Ölçekler ve Alt Boyutları	Cinsiyet	n	X ²	SS	t	p
Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geleneksel ve Kültürel Din Algısı Ölçeği	Kız	311	3,33	,75	-1,596	,111
	Erkek	178	3,44	,82		
Modern Din Algısı Ölçeği	Kız	311	2,90	,67	-,303	,762
	Erkek	178	2,92	,71		
Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği	Kız	311	3,08	,79	-,151	,880
	Erkek	178	3,09	,90		

Öğrencilerin cinsiyetleri bakımından ölçeklerden aldıkları puanlar arasında manidar bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Tablo 4'teki t-test sonuçlarına bakıldığında manidar farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç örneklemdeki öğrencilerin cinsiyetlerine göre din algıları ve din eğitime yönelik tutumları bakımından benzer sosyal-dini çevre içerisinde bulunduklarına işaret etmektedir. Benzer şekilde inanç ve dini yaşama konularında cinsiyet açısından farklılık olmadığını ortaya koyan bazı çalışmalar vardır (Ceylan, 2010; Coştu, 2014; Kaymakcan, 2021b; Köktaş, 1993; Özbaydar, 1970). Manidar bir farklılık bulunmasa da özellikle geleneksel ve kültürel din algısında diğerlerinden farklı olarak erkek ve kız öğrenciler arasında ortalama puanlara bakıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilerden az da olsa ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda inanç ve dini yaşama konularına çoğunlukla kızların erkeklere nazaran daha olumlu baktıkları anlaşılmaktadır (Cirhinlioğlu & Ok Üzeyir, 2011; Özkarpuzcu, 2019; Şahin, 1999; Şengül, 2021; Toklu, 2019; Yaman, 2008). Çalışmamızda kızlara göre erkeklerin az da olsa yüksek puana sahip olmalarında dini pratiklere, sohbetlere, Cuma ve bayram namazları gibi dini eğitime ve dini kültüre daha

Tablo 5. Öğrencilerin Lise Türleri ile Ölçeklerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Ölçekler ve Alt Boyutları	Lise Türü	n	X ²	SS	F	p	Farklar
Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geleneksel ve Kültürel Din Algısı Ölçeği	Anadolu Lisesi (1)	129	3,40	,70	11,467	,000	<u>1-2,3</u> <u>4-2,3</u> <u>5-1,2,3</u>
	Sosyal Bilimler Lisesi (2)	59	2,95	,80			
	Fen Lisesi (3)	65	3,07	,85			
	Mesleki ve Teknik AL (4)	121	3,49	,69			
	Anadolu İHL (5)	115	3,63	,76			
	Toplam	489	3,38	,78			
Modern Din Algısı Ölçeği	Anadolu Lisesi (1)	129	2,96	,66	11,514*	,000*	<u>1-5</u> <u>2-1,4,5</u> <u>3-5</u>
	Sosyal Bilimler Lisesi (2)	59	3,26	,66			
	Fen Lisesi (3)	65	3,13	,84			
	Mesleki ve Teknik AL (4)	121	2,85	,53			
	Anadolu İHL (5)	115	2,61	,65			
	Toplam	489	2,91	,69			
Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği	Anadolu Lisesi (1)	129	3,15	,77	13,837	,000	<u>1-2,3</u> <u>4-2,3</u> <u>5-2,3</u>
	Sosyal Bilimler Lisesi (2)	59	2,56	,90			
	Fen Lisesi (3)	65	2,71	,82			
	Mesleki ve Teknik AL (4)	121	3,23	,73			
	Anadolu İHL (5)	115	3,33	,81			
	Toplam	489	3,08	,83			
* Homojenlik testine göre bu boyutta varyanslar eşit olmadığından F ve P değerleri için Brown-Forsythe testi; (p<,05) farkı belirlemek için ise Dunnett's C testi yapılmıştır.							

çok katılarak benimseme imkanına sahip olmalarının etkili olduğu

düşünülmektedir. Doğrudan din eğitime yönelik tutum olmasa da DKAB dersine yönelik tutumların incelendiği farklı çalışmalarda da benzer şekilde cinsiyet açısından farklılık bulunmamıştır (Arıcı, 2008; Kaya, 2001) ancak erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran yüksek tutuma sahip olduklarını gösteren çalışma da vardır (Zengin, 2013).

Öğrencilerin okudukları lise türlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasında manidar bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Tablo 5'teki tek yönlü varyans (ANOVA) analizine göre tüm ölçeklerde manidar farklılıklar bulunmuştur. Geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutumlarda en yüksek puana sahip olan okulun beklendiği üzere Anadolu imam hatip lisesi olduğu onun ardından sırasıyla mesleki ve teknik Anadolu ile Anadolu liseleri olduğu görülmektedir. Bu okulların geleneksel ve kültürel din algısında ve din eğitime yönelik tutumda yüksek puana sahip olmalarında bu okullarda okuyan öğrencilerin hem kendileri hem de aileleri hem de bulundukları sosyal çevrenin dine ve onun eğitime olumlu yaklaşımlara sahip olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu sonuç yapılan benzer çalışmalarla da uyumludur (Ceylan, 2010; Karacoşkun, 1994; Özkarpuzcu, 2019; Toklu, 2019; Zengin, 2013). Modern din algısında ise diğerlerinin aksine fen ve sosyal bilimler liselerinin puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Zira modern din algısı, geleneksel ve kültürel din algısına göre dine ve din eğitime karşı görece mesafeli bir bakış açısı içerdiğinden daha çok akademik çalışmalara

Tablo 6. Öğrencilerin Okul Haricinde Din Eğitimi Alma Durumu ile Ölçeklerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Ölçekler ve Alt Boyutları	Okul Haricinde Din Eğitimi Alma Durumu	n	X ²	SS	t	p
Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geleneksel ve Kültürel Din Algısı Ölçeği	Evet	418	3,44	,75	5,142	,000
	Hayır	64	2,92	,83		
Modern Din Algısı Ölçeği	Evet	418	2,87	,67	-3,518	,001
	Hayır	64	3,19	,73		
Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeği	Evet	418	3,15	,81	4,625	,000
	Hayır	64	2,62	,84		

yoğunlaşan fen ve sosyal bilimler liselerinin bu algıda daha yüksek puana sahip olmaları beklenen bir durumdur ve çalışmanın sonuçlarının

doğruluğunun bir göstergesidir.

Öğrencilerin okul haricinde din eğitimi alma durumları bakımından ölçeklerden elde ettikleri puanlar arasında manidar bir farklılık olup olmadığını belirlemek için yapılan Tablo 6'daki t-test sonuçları incelendiğinde tüm ölçeklerde manidar bir farklılık bulunmuştur. Okul haricinde din eğitimi aldığını belirtenlerin geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutumlarda en yüksek puana sahip oldukları görülmektedir ki bu öğrencilerin aldıkları eğitimden dolayı bu beklenen bir sonuçtur. Yapılan farklı çalışmalarda okul haricinde din eğitimi alanların dini inançlara daha yatkın oldukları (Bayyığıt, 1989; Ceylan, 2010; Yaman, 2008), din duygusunun, dindarlıklarının daha yüksek olduğu (Fırat, 1977; Şahin, 1999), gençlerin kimlik gelişimi ve karşılaştıkları bunalımların giderilmesinde din eğitiminin olumlu yansımalarının olduğu (Kula, 1986), DKAB dersine yönelik yüksek tutuma sahip oldukları (Kaya, 2001) tespit edilmiştir. Okul haricinde din eğitimi almadıklarını belirten öğrencilerin ise modern din algılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir ki bu durum önceki sonuçlarla uyumludur aynı zamanda çalışma verilerinin doğruluğunun da bir göstergesidir.

Tablo 7. Din Algısı (Geleneksel ve Kültürel Din Algısı ile Modern Din Algısı) ile Din Eğitime Yönelik Tutuma İlişkin Pearson Çoklu Korelasyon Analizi Sonuçları

			Din Algısı		Din Eğitime Yönelik Tutum
			Geleneksel ve Kültürel Din Algısı	Modern Din Algısı	
Din Algısı	Geleneksel ve Kültürel Din Algısı	Pearson r	1	-,555*	,792*
		p		,000	,000
	Modern Din Algısı	Pearson r		1	-,487*
		p			,000
Din Eğitime Yönelik Tutum		Pearson r			1
		p			
* Korelasyon $p<0,05$ düzeyinde anlamlıdır.					

din algısı) ile din eğitime yönelik tutumları arasındaki ilişkinin tespiti için Pearson Çoklu Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Uygulama sonucu ortaya çıkan bulgular Tablo 7’te verilmiştir.

Öğrencilerin din algıları arasındaki ilişkiye bakıldığında geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısı arasında orta düzeyde negatif ($r=-,555$) ve manidar ($p<0,05$) bir ilişki olduğu görülmüştür. Buradan hareketle öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısı yükseldiğinde ters orantılı olarak modern din algısı da orta düzeyde bir ilişki ile manidar şekilde düşmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin din algılarını belirleyen ölçeklerden olan geleneksel ve kültürel din algısı ölçeğinin soruları dikkate alındığında bu algıda dini inançlar hayatın her alanında görünür ve etkin şekilde yer alır. Bu algıya sahip bireyler günlük yaşamlarını dini bir perspektifle şekillendirirler. Araştırma verileri dikkate alındığında öğrencilerin daha çok geleneksel ve kültürel din algısına ($X:3,38$) sahip oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin din algılarını belirleyen ölçeklerden bir diğeri olan modern din algısı ölçeğinin soruları dikkate alındığında ise geleneksel/kültürel anlayışın aksine din, insan ve toplum yaşamında daha az görünür ve daha az etkindir. Buradan hareketle geleneksel/kültürel din algısı ile modern din algısı birbirinin zıddı olarak düşünülebilir. Bu algı da din, daha çok kişisel bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Araştırma verileri dikkate alındığında öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısına nazaran daha az olsa da yine de orta düzeyde ($X=2,91$) modern din algısına sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmanın yapıldığı yer olan Sakarya’nın geleneklerine bağlı kültürel zenginliklerine sahip çıkan farklı bölgelerden göç alan kozmopolit yapısı nedeniyle din algısı bakımından öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısına daha çok sahip olmaları sonuç olarak beklenen bir durumdur. Bunun yanında geleneksel ve kültürel din algısı kadar olmasa da orta düzeyde modern din algısına da sahip olmaları dikkate değer bir sonuçtur.

Geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında güçlü düzeyde pozitif ($r=,792$) ve manidar ($p<0,05$) bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu verilerden hareketle öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısı yükseldiğinde doğru orantılı olarak din eğitime yönelik tutumları da güçlü düzeyde bir ilişki ile manidar şekilde yükselmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Geleneksel ve kültürel din algısında dini inançlar hayatın her alanında etkin olduğundan ve bu algıya sahip olanların günlük yaşamlarını dini bir

perspektifle şekillendirdiklerinden doğal olarak din eğitime yönelik de olumlu bir tutuma sahiptirler. Çünkü bu algıya sahip olanlar gerek din eğitimi almanın önemi ve gerekliliğine inanmakta gerekse de kendilerinin ve aile bireylerinin din eğitimi almalarını istemektedir. Bu nedenle geleneksel ve kültürel din algısına sahip olan öğrencilerin aynı zamanda din eğitime yönelik güçlü düzeyde olumlu bir tutuma sahip olmaları beklenen bir durumdur.

Modern din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında orta düzeyde negatif ($r=-,487$) ve manidar ($p<0,05$) bir ilişki olduğu görülmüştür. Buradan hareketle öğrencilerin modern din algısı yükseldiğinde ters orantılı olarak din eğitime yönelik tutumları da orta düzeyde bir ilişki ile manidar şekilde düşmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Geleneksel ve kültürel din algısının aksine modern din algısında dini inançlar, hayatın her alanında etkin değildir ve bu algıya sahip olanlar genellikle günlük hayatlarını dini bir perspektifle şekillendirmezler. Dolayısıyla geleneksel ve kültürel din algısının tam zıddı sayılabilecek bu algıda doğal olarak din eğitimi almanın önemi ve gerekliliğine inanılmamakta dolayısıyla da gerek kendilerinin gerekse de aile üyelerinin din eğitimi almaları istenmemektedir. Bu nedenle de modern din algısına sahip olan öğrencilerin aynı zamanda din eğitime yönelik tutumlarının orta düzeyde olumsuz bir tutuma sahip olmaları beklenen bir durumdur.

2. Din Algısı ile Din Eğitime Yönelik Tutumun Birbirini Yordama Durumu

Öğrencilerin din algılarının (Geleneksel ve Kültürel Din Algısı ile Modern Din Algısı) din eğitime yönelik tutumu manidar şekilde yordayıp yordamadığını ortaya koymak amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonucu ortaya çıkan veriler Tablo 8’de gösterilmiştir.

Regresyon analizi sonucuna göre model manidar bir ilişki göstermiştir ($R=,801$; $R^2=,642$ $F=289,343$; $p<0,01$). R^2 değeri öğrencilerin din algılarının (geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısı) din eğitime yönelik tutumlarının % 64,2’sini açıkladığı ortaya koymaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayıları bakımından yordayıcı değişkenlerin din eğitime yönelik tutumu etkilemedeki önem sırası; geleneksel ve kültürel din algısı ($\beta=,741$), modern din algısı ($\beta=-,070$) olduğu bulunmuştur. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin sonuçlara bakıldığında din algısının (geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısı) din eğitime yönelik tutum üzerinde manidar bir yordayıcı olduğu anlaşılmaktadır ($p<0,05$).

Tablo 8. Din Algısının (Geleneksel ve Kültürel Din Algısı ile Modern Din Algısı) Din Eğitimine Yönelik Tutumu Yordamasına Ait Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Standart Hata	Beta	t	p	Tolerans	VIF	Durbin-Watson
Sabit	-,135	,285		-,474	,635			
Geleneksel ve Kültürel Din Algısı	,793	,035	,741	22,532	,000	,683	1,463	1,715
Modern Din Algısı	-,085	,040	-,070	-2,148	,032	,691	1,446	

Geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısının birlikte din eğitime yönelik tutumu %64,2 gibi büyük bir oranda açıklaması önemlidir. Veriler incelendiğinde din eğitime yönelik tutum üzerindeki en güçlü ve olumlu etkinin geleneksel ve kültürel din algısına ait olduğu görülmektedir. Geleneksel ve kültürel din algısına sahip olanların din eğitime yönelik olumlu tutuma sahip oldukları düşünüldüğünde bu beklenen bir durumdur. Modern din algısının din eğitime yönelik tutum üzerinde ise orta düzeyde ve olumsuz bir etkisinin olduğu görülmektedir. Modern din algısına sahip olanların din eğitime yönelik olumsuz tutuma sahip oldukları düşünüldüğünde bu da beklenen bir durumdur.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın amacı olan lise öğrencilerinin din algısının, din eğitime yönelik tutumları üzerindeki etkisine dair ilişkilere ait bulgular değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısının ($X=3,38$) “Kararsızım” seviyesinin en üst sınırına yakın olduğu ve ölçekler arasındaki en yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin modern din algısının ise ($X=2,91$) “Kararsızım” seviyesinin orta sınırın hemen altında olduğu ve ölçekler arasındaki en düşük puana sahip olduğu görülmektedir. Buradan öğrencilerin daha çok geleneksel ve kültürel din algısına sahip oldukları ancak modern din algısına da azımsanmayacak oranda sahip oldukları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin din eğitime yönelik tutumları ise ($X=3,08$) “Kararsızım” seviyesinin orta sınırının biraz üzerinde olduğu ve ölçekler arasında ortalama bir puana sahip olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlara bakıldığında manidar farklılığın olmadığı görülmektedir. Araştırmamızın

hipotezlerinde bu değişkenle ilgili farklılaşma olacağını öngördüğümüzden hipotezimiz cinsiyet değişkeni için doğrulanmamıştır.

Öğrencilerin okudukları lise türlerine göre ölçeklerden aldıkları puanlar arasında manidar farklılıklar bulunmuştur. Araştırmamızın hipotezlerinde bu değişkenle ilgili farklılaşma olacağını öngördüğümüzden hipotezimiz lise türü değişkeni için doğrulanmıştır. Geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutumlarda en yüksek puana sahip olan okulların Anadolu imam hatip, mesleki ve teknik Anadolu ile Anadolu liselerinin olması bu okullardaki öğrencilerin fen ile sosyal bilimler liselerindeki öğrencilere göre genellikle ailelerinin dine olan tutumları, aldıkları din eğitimi, yaşadıkları sosyal çevrenin olumlu etkilerinin olduğu düşünülmektedir. Bu sonuçlarla uyumlu olarak beklendiği üzere geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutumun aksine modern din algısında ise fen ile sosyal bilimler liselerinin puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu okulların modern din algılarının daha yüksek olması sınavla az sayıda başarılı öğrenci almaları, diğer lise türlerine göre akademik başarıya daha çok odaklanmaları, kendilerini düşünce olarak modern din algısına daha yakın hissettiklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin okul haricinde din eğitimi alma durumları bakımından ölçeklerden edindikleri puanlar arasında manidar farklılıklar bulunmuştur. Araştırmamızın hipotezlerinde bu değişkenle ilgili farklılaşma olacağını öngördüğümüzden hipotezimiz okul haricinde din eğitimi alma durumu değişkeni için doğrulanmıştır. Okul haricinde din eğitimi aldığını belirten öğrencilerin geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutumlarda en yüksek puana sahip oldukları görülmektedir. Okul haricinde din eğitimi alan öğrencilerin daha yüksek geleneksel ve kültürel din algısına ve din eğitime yönelik tutuma sahip olmaları aldıkları eğitimden dolayı beklenen bir durumdur. Okul haricinde din eğitimi almadıklarını belirten öğrencilerin ise modern din algılarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Okul haricinde din eğitimi almayan öğrencilerin daha yüksek modern din algısına sahip olması okul haricinde din eğitimi almamalarından beklenen bir durum olduğu düşünülmektedir.

Geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısı arasında orta düzeyde negatif ($r=-,555$) yani ters ve manidar ($p<0,05$) bir ilişki bulunmuştur. Hipotez olarak geleneksel ve kültürel din algısına sahip olanların modern din algısının düşük olduğu varsayıldığında hipotezimiz doğrulanmıştır. Burada geleneksel ve kültürel din algısı yükseldikçe modern din algısı düşmekte; modern din algısı yükseldiğinde ise geleneksel ve

kültürel din algısı düşmektedir. Her iki ölçeğin soruları dikkate alındığında genellikle birbirinin tersi olabilecek sorulardan oluştuğu her iki ölçeğin ölçtüğü algıların, dini birbirine zıt şekilde dikkate aldıkları düşünüldüğünde her iki algı arasında negatif bir ilişki olması beklenen bir durumdur ve ölçeklerin doğru bir şekilde çalıştığının da ispatıdır.

Geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında güçlü düzeyde pozitif ($r=,792$) ve manidar ($p<0,05$) bir ilişki ortaya çıkmıştır. Hipotez olarak geleneksel ve kültürel din algısına sahip olanların din eğitime yönelik tutumlarının da yüksek olduğu varsayılmıştı bu hipotezimiz de doğrulanmıştır. Bu algıya sahip olanlarda din hayatın merkezinde ve etkin olduğundan bununla doğru orantılı olarak din eğitime yönelik tutumları da güçlü ve olumlu yöndedir. Çünkü dine bakış açıları olumlu ve dine gereksinim duydukları için onun eğitimini de önemsemekte ve gerekli görmektedirler dolayısıyla geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında olumlu ve manidar bir ilişki olduğu görülmüştür.

Modern din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında orta düzeyde negatif ($r=-,487$) yani ters ve manidar ($p<0,05$) bir ilişki tespit edilmiştir. Hipotez olarak modern din algısına sahip olanların din eğitime yönelik tutumlarının düşük olduğu varsayılmıştı bu hipotezimiz de doğrulanmıştır. Bu algıya sahip olanlarda ise din hayatın merkezinde yer almadığı ve günlük yaşamlarında etkin olmadığından bununla doğru orantılı olarak din eğitime yönelik tutumları da olumsuz yöndedir. Çünkü dine bakış açıları genellikle olumsuz ve yaşamlarında dine çok gereksinim duymadıkları için onun eğitimini de önemsememekte ve gerekli görmemektedirler dolayısıyla geleneksel ve kültürel din algısı ile din eğitime yönelik tutum arasında ters yani olumsuz ama manidar bir ilişki söz konusudur.

Din algısı (geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısı), din eğitime yönelik tutumun % 64,2'sini açıklamaktadır. Din eğitime yönelik tutum ile geleneksel ve kültürel din algısı arasında pozitif ve manidar; modern din algısı arasında ise negatif yönlü ve manidar bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmamızın hipotezlerinde din eğitime yönelik tutum üzerinde geleneksel ve kültürel din algısının olumlu; modern din algısının ise olumsuz etkisi olduğu varsayılmıştı bu hipotezlerimiz de doğrulanmıştır. Bu durum geleneksel ve kültürel din algısı ile modern din algısının birlikte din eğitime yönelik tutumu büyük oranda açıkladığını göstermektedir. Din eğitimi üzerindeki en güçlü ve olumlu etkinin ise geleneksel ve kültürel din

algısının oluşturduğunu; modern din algısının ise orta düzeyde ancak olumsuz etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar gerek ölçeklerin yapısı gerek uygulanan örneklem ve gerekse de beklentilerle uyumludur.

Çalışma bulguları doğrultusunda şu öneriler yapılabilir:

1. Genel anlamda öğrencilerin gerek din algılarının gerekse de din eğitime yönelik tutumlarının orta düzeyde olması dikkat çekmektedir. Bu sonuçtan hareketle fen ve sosyal bilimler liselerinde genellikle akademik başarıya odaklanılırken manevi gelişimin geri planda kalması deizm gibi sorunlara kapı aralayabilmektedir. Diğer liselerde ise akademik ve bilimsel çalışmalar geri planda kalırken dinin bilimsel ve modern perspektifle değil de yalnızca geleneksel ve kültürel perspektifle okuma yanlısına düşülmektedir. Bu konularda iki tarafı da ihmal etmeden denge sağlayabilmek adına okullarda din, ahlâk ve değerler alanındaki derslerin seçilmesinin önemi konusunda hem öğrencilere hem de velilere yönelik çalışmalar yapılması fayda sağlayacaktır.

2. İstek/ihtiyaç analizleri yapılarak öğrencilerin ilgilerini çekecek şekilde esnek din eğitimi verme yolları da alternatif olarak düşünülebilir.

3. Ebeveynlerin çocuklarına gerek imkânları varsa kendileri hem örnek olarak hem de dinin ana kaynaklarına dayalı olarak onları bilgilendirerek gerekse de Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı güvenilir kurslardan çocuklarının din eğitimi almalarını sağlamaları faydalı olacaktır. Bu şekildeki bir yaklaşımın, çocukların hem kişilik hem de manevi gelişimlerine olumlu katkıları olacaktır.

4. Din algısının din eğitime yönelik tutum üzerinde önemli etkisi olduğu araştırma verileriyle ortaya konmuştur. Özellikle geleneksel ve kültürel din algısının olumlu ve güçlü etkisi olduğu görülmüştür. Bu algıda dinin hayatın merkezinde görülmesinden ötürü beklenen bir durumdur ancak dinin sadece geleneksel ve kültürel perspektifle okunması da bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. O nedenle her ne kadar modern din algısında dinin hayatın merkezinde görülmemesi ve geri planda kalması nedeniyle din eğitime yönelik tutum üzerinde orta düzeyde olumsuz etkiye sahip olsa da dinin geleneksel ve kültürel bakış açısının yanında çağın getirdiği modern bakış açısıyla da birlikte okunması ve değerlendirilmesinin daha sağlıklı bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. O nedenle bu iki bakış açısının birlikte ortak noktada buluşturulup öğrencilere daha gerçekçi ve çağın gereklerine uygun doğru ve sağlam bir zeminde inşa edilmiş din algısına sahip olmalarına yönelik çalışmalar yapılması faydalı olacaktır.

5. Bu çalışma ortaokul ya da üniversite seviyesinde, farklı örneklem ve

şehirlerde çalışabilir ve bir müddet sonra değişiklikleri görebilmek amacıyla aynı şehirde tekrarlanabilir.

Hakem: Dış, Bağımsız.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma “Lise Öğrencilerinin Din Algılarının Din Eğitime Yönelik Tutumları Üzerindeki Etkileri: Sakarya Örneği” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

2. Yazar Katkıları:

Fikir: RM; **Kavramsallaştırma:** RM; **Literatür Taraması:** RM; **Veri Toplama:** RM; **Veri İşleme:** RM; **Analiz:** RM; **Yazma – orijinal taslak:** RM; **Yazma – inceleme ve düzenleme:** RM.

3. Etik Kurul İzni:

Bu çalışma için etik kurul izni, Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 1.02.2023 tarihli ve 54 numaralı kararı ile alınmıştır.

4. Finansman/Destek:

Bu çalışma herhangi bir finansman ya da destek almamıştır.

5. Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

- Arıcı, İ. (2008). Öğrencilerin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumları. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 161-175.
- Atalay, T. (2005). *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Diyarbakır Örneği)* (1.Baskı). DEM Yayınları.
- Bahçekapılı, M. (2011). Din ve Ahlâk Eğitiminin Ergenlerin Kişilik Gelişimine Katkısı. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(22), 7-40.
- Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim Psikolojisi* (5.Baskı). Başaran.
- Bayyığıt, M. (1989). *Üniversite Gençliğinin Dinî İnanç ve Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma: Selçuk Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Anket Uygulaması* [Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bilgin, B. (2001). *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Gün Yayıncılık.
- Bursal, M. (2023). *Spss ile Temel Veri Analizleri* (Genişletilmiş 3.Baskı). Anı Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (28. Baskı). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (29. Baskı). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Köklü, N. (2020). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik* (24.Baskı). Pegem Akademi.
- Can, A. (2020). *Bilimsel Araştırma Sürecinde SPSS ile Nicel Veri Analizi* (9.Baskı). Pegem Akademi.
- Ceylan, Y. (2010). *Lise Öğrencilerinin Din Algısı* [Yüksek Lisans]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cirhinlioğlu, F. G., & Ok Üzeyir. (2011). Kadınlar mı Yoksa Erkekler mi Daha Dindar? *Journal of World of Turks, III*(1), 121-141.
- Coştu, Y. (2014). Gençlerin Dindarlık Algısı Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma-Samsun İl Merkezi Örneği. *Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongre -I-*, 727-739.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2021). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları* (6.Baskı). Pegem Akademi.
- Erkuş, A. (2021). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci* (7.Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Fırat, E. (1977). *Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu: Din Psikolojisi Açısından Bir Değerlendirme* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
- Gökberk, M. (2012). *Felsefe Tarihi* (27.Baskı). Remzi Kitabevi.
- Gürtaş, A. (2000). *Atatürk ve Din Eğitimi* (7.Baskı). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Hökelekli, H. (1986). Ergenlik Çağı Davranışlarına Din Eğitiminin Etkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 35-51.
- Hökelekli, H. (1998). *Din Psikolojisi* (3. bs). TDV Yayınları.
- İmamoğlu, A., & Ferşadoğlu, S. (2016). Psikolojik Açıdan Ergenlerde Dini Tutum ve Davranışların Tahlili. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), Article 1.

- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Algı İletişim* (5.Baskı). Beykent Üniversitesi Yayınevi.
- Karacoşkun, M. D. (1994). *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini Tutum ve Davranışları* [Yüksek Lisans]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (24.Baskı). Nobel Yayınları.
- Kaya, M. (2001). İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12-23, 43-78.
- Kaymakcan, R. (2021a). *Gençlerin Dine Bakışı ve Okullarda Din-Değerler Öğretimi* (1.Baskı). DEM Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2021b). *Türkiye’de Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi Raporu* (s. 142). Ebsam Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Kılavuz, M. A. (1993). *Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi* [Doktora]. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılavuz, M. A., & Yılmaz, H. (2009). Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 123-139.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. *Journal Of Mood Disorders*, 3(1), 44-46.
- Koç, M. (2003). Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi. *Ekev Akademi Dergisi*, 7(15), 113-132.
- Köktaş, M. E. (1993). *Türkiye’de Dinî Hayat* (1.Baskı). İşaret Yayınları.
- Köse, A. (2015). XXI. Yüzyıl Türkiye’sinde Gelenekle Modernite Arasında Din Algıları ve Dindarlık Formları: Sosyolojik Bir Bakış. *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 49, 5-27.
- Kula, M. N. (1986). *Ergenlerde Kimlik Bunalımı ve Din Eğitiminin Etkisi* [Yüksek Lisans]. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Murat, R., & Zengin, M. (2023a). Okulda Din Eğitime Yönelik Tutum Ölçeğinin (ODEYTÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 60(1), 50-63. <https://doi.org/10.5152/ilted.2023.23416>
- Murat, R., & Zengin, M. (2023b). Ortaöğretim Öğrencileri İçin Geleneksel ve Kültürel Din Algısı Ölçeğinin (OGEKDÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(48), 395-425. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.1341649>

- Murat, R., & Zengin, M. (2024). Modern Din Algısı Ölçeğinin (MODÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 177-197. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.1423848>
- Osce, O. for D. I. and H. R. (ODIHR). (2007). *The Toledo Guiding Principles on Teaching about Religion and Beliefs in Public Schools*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.
- Öcal, M. (1986). Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri Hakkında Bazı Tespitler ve Teklifler. *M.E.G. ve S.B. Din Öğretimi Dergisi*, 6, 96-107.
- Özbaydar, B. (1970). *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*. Baha Matbaası.
- Özkalp, E. (Ed.). (2004). *Davranış Bilimlerine Giriş* (3.Baskı). T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özkarpuzcu, H. A. (2019). *Konya İlgin İlçe Merkezindeki Ortaöğretim Gençliğinin Din Algısı ve Dini Yaşayışları* [Yüksek Lisans]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pakdemirli, M. N. (2016). Genç Bireylerin Din Eğitime İlişkin Tutum ve Eylemleri Açısından Din Öğretimi Planlamaları. *Journal of Research in Education and Teaching*, 5(Özel Sayı), 44-49.
- Parlak, S. N. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Tutumlarına Din Eğitiminin Etkisi (İstanbul-Tuzla Örneği)* [Yüksek Lisans]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peker, H. (2003). *Din Psikolojisi* (1. bs). Çamlıca Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1994). *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslâm* (1.Baskı). İletişim Yayınları.
- Seçer, İ. (2015). *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi* (2.Baskı). Anı Yayıncılık.
- Şahin, A. (1999). *İlahiyat Tıp ve Mühendislik Fakültelerinde Okuyan Öğrencilerde Dînî Hayatın Boyutları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şengül, F. N. (2021). *Gençlerde Dini Tutum ve Hedonizm* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, M. Ş., Çelik, A., & Akgemci, T. (2019). *Davranış Bilimleri* (10.Baskı). Eğitim Yayınevi.
- Taplamacıoğlu, M. (1962). Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket Denemesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

Dergisi, 10, 141-142.

Taş, K. (2010). Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2, 47-62.*

Taşpınar, M. (2017). *Sosyal Bilimlerde Spss Uygulamalı Nicel Veri Analizi* (1.Baskı). Pegem Akademi.

Toklu, G. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık ve Değer Yönelimleri* [Yüksek Lisans]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tosun, C. (2005). *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (3.Baskı). Pegem A Yayıncılık.

Tutar, H. (Ed.). (2018). *Davranış Bilimleri Kavramlar ve Kuramlar* (4.Baskı). Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

Yaman, A. O. (2008). *İstanbul Büyükçekmece’de Lise Öğrencilerinin Din Algısı* [Yüksek Lisans]. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yapıcı, A. (2016). Müslüman Türk Kültüründe İnanç Gelişimi (Bir Model Denemesi). *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Din Psikolojisi Özel Sayısı, 83-113.*

Yapıcı, A. (2020). Şüphe ve İnanç Kısacasında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları. *İlahiyat Akademi Dergisi, 12, 1-44.*

Yapıcı, A., & Özbolat, A. (Ed.). (2018). *Zihniyet ve Din Disiplinlerarası Zihniyet Çözümlemesi*. Karahan Kitabevi.

Yıldırım, İ. E. (2017). *İstatistiksel Araştırma Yöntemleri* (3.Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yiğit, Y. (2019). Modern Çağda Gençlik ve Din Eğitimi. *Sosyal Bilimler Dergisi, 41, 116-134.*

Zengin, M. (2013). Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 11(25), 271-301.*

Zengin, M. (2017). *Cumhuriyet Dönemi Din Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Dinler, İnançlar ve İslam Düşüncesinde Yorumlar* (1.Baskı). DEM Yayınları.

THE EFFECTS OF HIGH SCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS OF RELIGION ON THEIR ATTITUDES TOWARDS RELIGIOUS EDUCATION: SAKARYA CASE STUDY

 Recep MURAT^a

Extended Abstract

The aim of this study is to determine the effects of religious perceptions of young people studying in high schools on their attitudes towards religious education. The institution of religion, which is as old as humanity and continues to exist even though its influence changes from time to time, has significant effects on people and society. Approaches to religion and how religion is perceived have gained importance in order to detect the differences in human and social life under the influence of changes and developments. The perception of religion is affected by time, the development of society and changes, creating a different structure specific to each period. In order to know young people and guide them towards the future, it is necessary to determine their religious perceptions and attitudes towards religious education, to determine their effects on each other and to organize their education accordingly.

Learning and teaching religions are considered as important by societies as living them. Therefore, every society has tried to teach their religion from past to present, depending on their own culture and traditions. Today, although there are still some debates about religious education given under the roof of schools, it continues to exist. Religions have the function of influencing and directing people's lives, strengthening relationships between co-religionists, and also have the power to influence attitudes and attitudes towards believers of different religions. In today's globalizing world, people from different religions can live happily together through religious education

^a Ph.D., Ministry of National Education, recepmurat@hotmail.com

that centers on respect and tolerance for differences. Religious education studies have important responsibilities in preventing problems in these issues or, if there are, in eliminating them. Religious education studies aim to teach people religious knowledge as well as to develop a positive perspective towards religion and to internalize moral values and reflect them in their behavior. Therefore, at this point, investigating the effects of young people's religious perceptions on religious education and presenting them in the light of data will pave the way for providing them with a more accurate and appropriate religious education.

No study has been found in the literature that simultaneously examines high school students' perceptions of religion and their attitudes towards religious education and determines the relationship between them. However, it appears that there are studies that examine these two dimensions separately. When looking at studies on religious perception, it is generally seen that they are aimed at university youth and there are studies measuring the religiosity of young people in the context of Islam in particular; The studies conducted on religious education differ from this study in that they are generally studies conducted on the RCEK lesson and its teachers.

The conceptual framework of this research, which examines the impact of high school students' religious perceptions on their attitudes towards religious education, was created by document analysis method. Descriptive survey model was preferred for the field research of the research. To determine young people's perceptions of religion, "Traditional and Cultural Religion Perception Scale for High School Students" and "Modern Religion Perception Scale"; "Attitude Scale Towards Religious Education at School" was used to measure their attitudes towards religious education.

The scales were applied to a sample group of 489 students studying at the 9th, 10th and 11th grade levels of high schools affiliated with the Ministry of National Education in the center and districts of Sakarya. The sample was tried to be created using stratified and maximum diversity sampling. In order to create a sample that would represent the universe at the highest level, attention was paid to selecting students from as many different school types, different grade levels and schools in different regions as possible.

In such studies, the suitability of the data for normal distribution is checked in order to decide which techniques will be used before moving on to analysis. Skewness and kurtosis values are checked to understand whether the data complies with normal distribution. According to the test results, it was determined that the skewness and kurtosis took values between -1 and

+1, therefore it was understood that the data was normally distributed. Percentages between variables, frequency distributions and cross-tabulations were included in the evaluation of the data. Independent t test to detect the difference between two independent groups to determine the relationships between variables; ANOVA (one-way analysis of variance) test was applied for more than two independent groups. To determine where the difference resulting from the Anova analysis originates from, LSD (Fisher's Least Significant Differences) test, which can find even the least significant differences when group variances are equal and is frequently used in multiple comparisons, is one of the Post-Hoc (Multiple Comparison Tests) tests; In cases where group variances were not equal, Dunnett's C was preferred among the multiple comparison tests. To determine the level and direction of the relationship between perception of religion and attitude towards religious education, multiple correlation analysis was conducted between the traditional and cultural perception of religion, perception of modern religion and attitude towards religious education in schools scales for high school students. Multiple regression analysis was applied according to the correlation analysis test results estimate the extent to which the relationships between students' perception of religion and their attitudes towards religious education affect each other.

According to the results obtained from the scales, it was seen that the students' averages of traditional and cultural religion perceptions and modern religion perceptions were at a medium level. Looking at the average scores, it is understood that the students have a more traditional and cultural perception of religion. It was determined that the students' average attitude towards religious education was at a medium level. While there is a strong positive ($r=.792$) and significant ($p<0.05$) relationship between traditional and cultural perception of religion and attitude towards religious education; a moderately negative ($r=-.487$) and significant ($p<0.05$) relationship was found between the perception of modern religion and attitudes towards religious education. As a result, the perception of traditional and cultural religion positively affects students' attitudes towards religious education; It turned out that the perception of modern religion had a negative impact.

Keywords: Religious Education, Perception, Perception of Religion, Attitude, Religious Attitude.

Peer-review: External, Independent.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Statement of Originality:

This work has been derived from a dissertation entitled “*High school students' perceptions of religion, value orientations and attitudes towards religious education: Sakarya example*”.

2. Author Contributions:

Concept: RM; **Conceptualization:** RM; **Literature Search:** RM; **Data Collection:** RM; **Data Processing:** RM; **Analysis:** RM; **Writing – original draft:** RM; **Writing – review & editing:** RM.

3. Ethics approval:

Ethics Committee Approval for this study was obtained with the decision of Sakarya University Social and Human Sciences Ethics Committee dated 2.1.2023 and numbered 54.

4. Funding/Support:

This work has not received any funding or support.

5. Competing interests:

The author declares no competing interests.

